

Stine Lindahl Jacobsen
Aalborg

Musikken i familiesamspil. Musikterapi: nonverbal kommunikation og improvisation

Denne artikkelen tar utgangspunkt i Heidi Jacobsens prøveforelesning i forbindelse med hennes disputas våren 2014. Doktorgraden handlet om tilknytning og utvikling hos fosterbarn ved 2 og 3 års alder. Temaet for prøveforelesningen var: *Developmental themes and challenges during the 2nd and 3rd year of life*. Artikkelen handler om barn generelt, men presenterer også forskning som viser hvilke utfordringer for eksempel fosterbarn kan ha innenfor noen av disse utviklingstemaene. Først defineres hvilke utviklingsområder som er sentrale innenfor barnets sosiale utvikling, og to teoretiske rammeverk som barn utvikling kan sees i lys av, beskrives: Transaksjonsmodellen og *The differential suseptibility hypothesis*. Sentrale temaer og utfordringer diskuteres.

Indledning

Musikterapi er en effektdokumentert behandlingsform, hvor man bruker musikkens mange egenskaper i arbeidet med mennesker med få ressurser, som kan være svære at tilgå på sædvanligvis. Der findes både aktive og receptive former for

musikterapi, og flere forskjellige retninger og modeller har utviklet sig gjennom årene (for mere info se Bonde, 2014).

Al menneskelig interaksjon og samspill kan beskrives og forstås ud fra nonverbale og musikalske parametre (Stern, 2010b; Malloch & Trevarthen, 2009). Det har musikterapien flittigt benyttet sig af

i sin snart 70 år gamle praksis især indenfor sundhedsfelter som autisme, psykiatri, og demens. Når et barn har særlige behov pga. fysiske og psykiske funktionsnedsættelser, har forældre og musikterapeuter gennem de sidste 10–15 år erfaret, hvordan inddragelse af forældre i musikterapien kan forankre og effektivisere behandlingen (Larsen, 2011, Thompson & McFerran, 2015). Kontakten mellem forælder og barn kan styrkes gennem musikkens nonverbale samspilsform, uanset om barnet eller forælderen eller begge parter har sociale, følelsesmæssige eller kommunikative problemer.

Når samspillet og legen svækkes i familier

Udviklingen af interpersonelle og emotionelle kompetencer hos barn afhænger i stor grad af den tidlige nonverbale kommunikation mellem forælder og barn, hvor barnet har muligheden for at skabe, udforske og lege i interaktionen med forældrene. Samspilsformer opstår naturligt og spontant gennem legen, men hos familier med særlige behov eller udsatte familier er der risiko for, at den legende og udforskende kvalitet i kommunikationen mellem forælder og barn bliver svækket (Killén, 2010; Holck, 2011a; Pasiali, 2012). I familier med et barn med fysiske og psykiske funktionsnedsættelser er samspillet uden tvivl belastet. Det kan være svært at forstå og afstemme sig barnet, idet det kan have massive kommunikative vanskeligheder, hvilket så igen kan resultere i forøget stress og depression hos forældrene (Oldfield, 2006b). Det er således følelsesmæssigt belastende for forældrene ikke at kunne aflæse og tilgodese barnets særlige behov tilfredsstillende, hvilket kan påvirke forældre-barn interaktionen i en negativ retning (Edwards, 2011; Edwards, 2012; Oldfield, 2006a; Oldfield & Flower, 2008). Hvis barnet har en svær forstyrrelse inden for autismspektret, er familiesamspillet i musikterapi-litteraturen beskrevet som vanskeligt, specifikt i forhold til gensidig social interaktion, verbal og non-verbal kommunikation (Holck, 2011b). Udsatte familier har lignende problematikker, men her kan forældrene ofte ikke aflæse og tilgodese barnets behov pga. egne udfordringer og problematikker såsom psykiske lidelser og forstyrrelser, misbrug og psykisk sårbarhed. Dette påvirker bar-

nets udvikling negativt, og der opstår en negativ nedadgående spiral mellem forælder-barn samspillet og barnets udvikling (Killén, 2010).

Nonverbal kommunikation og affektiv afstemning

Forældre-barn interaktion og forældrekompetencer hænger sammen, fordi emotionelle og kognitive forældreevner kommer i spil, når forældrene interagerer med og responderer på deres barn (Mahoney et al., 2007, Killén Heap, 1988, Killén, 2010). Alle forældre har til opgave at støtte barnets udvikling og herunder barnets evne til at regulere sine følelser. Selvregulering udvikles i den tidlige barndom gennem følelsesmæssig og nonverbal kommunikation mellem forældre og barn bl.a. også kendt som affektiv afstemning og udvikling af inter-subjektivitet (Schore & Schore, 2008; Stern, 2000). Disse tidlige erfaringer er uhyre vigtige i forhold til barnets sunde udvikling, da skævheder eller mangler kan resultere i psykisk ustabilitet eller en ikke tilstrækkelig stimuleret og udviklet hjerne, hvilket også gensidigt kan påvirke hinanden negativt i resten af barnets liv.

Forskning viser, hvordan omsorgssvigt i form af vedvarende uopmærksomme, utilgængelige og ikke afstemte forældre øger risikoen for angst, stress og depression hos barnet senere i livet (Carpenter, Tyrka, Ross et al., 2009; Elzinga, Molen-dijk, Oude Voshaar et al., 2011). Omsorgssvigt kan også forårsage alvorlige kognitive problemer, social tilbageslæthed, begrænset interaktion med jævnaldrende og tendens til at holde bekymringer og problemer for sig selv (Young, Lennie & Minnis 2011). Nonverbal interaktion er essentiel, når det handler om at støtte udvikling af barnets selvregulering og barnets egne nonverbale kommunikationsevner (Schore & Schore, 2008, Stern, 2000). Interaktion bygger primært på nonverbale kommunikationsformer. Det verbale sprog kommer til kort, når der skal udtrykkes kvalitet, intensitet og forskellige følelsesmæssige nuancer i sociale situationer (Mandal & Ambady, 2004). For at forstå verbal og non-verbal kommunikation er evnen til at sende og modtage nonverbal signaler og beskeder ifølge Knapp og Hall (2009)

vigtige elementer af at kunne kommunikere med omverdenen. De har beskrevet evnen til at sende og modtage samt generel kommunikationsforståelse som værende afhængig af hensigtsmæssig og relevant feedback fra forældre og primær personer både i den tidlige og sene barndom. ”*Nonverbal skills are gained by imitating and modelling ourselves after others and by adapting our responses to the coaching feedback and advice of others*” (Knapp & Hall, 2009, p. 64). Knapp og Hall pointerer yderligere at uden nogen form for fælles forståelse af den nonverbal kommunikation kan to mennesker ikke interagere effektivt. Dette perspektiv synes at have ligheder med koncepten omkring kommunikativ musikalitet (Malloch & Trevarthen, 2009) og Sterns teorier omkring affektiv afstemning.

Affektiv afstemning er det der sker, når forælderen lader spædbarnet vide, at dets følelser er forstået og genkendt hos forælderen, således at forælderen og barnet deler følelser eller emotioner nonverbal. Affektiv afstemning består af følgende 3 komplekse og inter-subjektive trin eller udvekslinger.

1. På basis af den fælles nonverbale interaktion læses spædbarnets emotionelle tilstand korrekt af forælderen.
2. Forælderen imiterer/spejler og varierer barnets respons.
3. Spædbarnet læser den korresponderende forældrerespons som noget, der er relateret til sig selv.

Stern kaldte også affektiv afstemning for en musikalsk proces, og mange musikterapeuter har benyttet sig af begrebet i deres måde at forstå og udføre musikterapien på. Holck (2008) beskriver yderligere kommunikativ musikalitet som en almen menneskelig kapacitet. Stern (2010a) argumenterede for, at Wigram's (2004) koncept om *matching* i aktiv improvisatorisk musikterapi kan forstås som affektiv afstemning. *Matching* og affektiv afstemning danner baggrund for den terapeutiske relation og kommunikation mellem terapeut og barn i behandlingen. Stern forbandt yderligere *matching* med forældre-barn interaktion og de forskellige typer af affektiv afstemning, og han beskrev det som en vital teknik i emotionel kommunikation (Stern, 2010a). ”*Music is fabulous at [affect attunement]*”. Stern mente, at denne type af inter-subjektiv kontakt er det mest nødvendige

aspekt i enhver succesfuld terapi, fordi det er en form for kontakt, som to mennesker kan udvide sammen og løbende (Stern, 2010a). I sin bog *Forms of Vitality* (2010b) kaldte Stern disse inter-subjektive møder for *moments of meetings*, hvor relationer forandrer og bevæger sig ind i dybere niveauer af inter-subjektivitet. Variationen af temaet i affektiv afstemning er elementær i forhold til at kunne matche den følelsesmæssige kvalitet af spædbarnets tilstand korrekt. For at korrespondere korrekt med spædbarnet benytter forælderen sig af forskellige vitalitetsformer herunder bevægelse, kraft, rum, intention og tid (Stern, 2010b). Stern mente, at processen affektiv afstemning ofte sker ubevidst og automatisk, men han beskrev også konsekvensen af ingen eller ringe affektiv afstemning. Spædbarnet, som aldrig udveksler følelser, og som kun oplever sine følelsesmæssige tilstande alene, er isoleret fra den interpersonelle verden (Stern, 2000). Derfor er hensigtsmæssig nonverbal og emotionel kommunikation mellem forældre og barn vigtige elementer i alle familier, når det handler om at sikre barnets trivsel og udvikling.

Forskning om musikterapi med familier

Når familier er belastet og barnets udvikling er i fare, kan der være behov for behandlingsmuligheder, der adresserer den nonverbale og emotionelle kommunikation mellem forælder og barn samt at vide mere om behandlingens mulige virkning. Evidensbaseret forskning viser, at musikterapi med familier har en signifikant effekt i forhold til barnets udvikling, familiens samspil samt tilknytning mellem forældre og barn. Forbedret kommunikation, gensidig afstemthed, mindre forældrestress og større evne til at aflæse barnet er et påvist resultat af musikterapi. Børns evne til social leg samt forældres engagement i barnet forbedres gennem musikterapien. I følgende afsnit præsenteres effektivforskning af musikterapi med familier indenfor relevante og veldokumenterede klientområder. Nogle områder er suppleret med illustrative case vignetter for at levedegøre forskningens resultater og lade læseren kigge indenfor i musikterapeutisk arbejde med familier.

I arbejdet med omsorgssvigtede børn og deres familier, er der ofte fokus på forælder-barn samspil og forældrekompetencer. Et kontrol-studie af mu-

sikterapi med familier med omsorgssvigtede børn (5–12 år) viser, at familierne forbedrede deres nonverbale kommunikation og gensidige afstemthed i forældre-barn interaktionen gennem musikterapien. Ligeledes blev forældrene mindre stresset og bedre til at aflæse deres børn, når de havde deltaget i musikterapien (Jacobsen et al., 2014). Følgende case er fra egen klinisk praksis på en offentlig familie institution i Danmark. Navne er anonymiseret og en del omstændigheder ændret for, at familien ikke kan genkendes.

Case vignette 1. Henrik på 8 år havde store adfærdsmæssige og sociale problemer i skolen, og han blev sammen med sin mor Julie henvist gennem kommunen til musikterapi med henblik på at forbedre skolegangen og styrke forældre-barn relationen. I musikterapien blev det tydeligt, at Julie ikke var tydelig i sin kommunikation med Henrik, og udfordringen var for hende at optræne sine kommunikative kompetencer i forhold til sin søn. Når musikterapeuten lod Julie styre de musikalske aktiviteter ved eksempelvis at lade hende holde den faste puls eller lade hende styre, hvornår der skulle spilles kraftigere eller svagere, da fik Henrik gradvist mere øje på sin mor og hendes musikalske udsagn. Han så hvordan musikterapeuten fulgte Julie, hvordan Julie fulgte ham tydeligt og begyndte selv at følge sin mors initiativer også i aktiviteter, hvor dette ikke var i fokus. Det blev en naturlig del af deres repertoire sammen, selvom Julie aldrig før havde taget styring eller tydeligt fulgt eller støttet op omkring sin søns udtryk eller udsagn. De to kom tættere på hinanden i en interaktion, der lykkedes, og Henriks sociale problemer i skolen blev mindre distinkte. Det var stadig svært for ham at styre sit temperament, men en forbedret turtagningskompetence gjorde det nemmere for Henrik at indgå i simple sociale interaktioner i undervisningen. Julie fortalte, hvordan hun følte sig mere tilpas i den rolle, hvor hun bestemte, guidede og satte grænser for sin søn. Det var tydeligt for Julie, at han havde brug for en tydeligere mor. Hun følte hun lykkedes bedre som mor

og havde overskud til så småt at rose sin søn for hans kreative musikalske udtryk.

Sing & Grow er et australsk landsdækkende projekt, hvor 0–5 årige børn og deres forældre (både børn med specielle behov, udsatte familier og ikke kliniske familier) kan deltage i musikalske gruppeaktiviteter på 10 sessioner (Abad, Berthelsen, Bradley et al., 2008; Abad & Williams, 2007; Nicholson, Berthelsen, Williams et al., 2010; Williams et al., 2012). Effekten er dokumenteret gennem adskillige undersøgelser, der påviser signifikant forbedret forældre-barn interaktion gennem forbedret forældretilfredshed, forældrekompetencer og den generelle udvikling hos barnet herunder særligt sociale kompetencer.

Musikterapi med børn med autisme har en lang tradition (Holck 2015), men det er først i de sidste 5–10 år at fokus på forælder-barn interaktion og tilknytninger er kommet med i den kliniske praksis og i den musikterapeutiske forskning. Et australsk RCT-studie med 23 børn med autisme (3–6 år) og deres forældre viser, hvorledes musikterapi signifikant forbedrer barnets sociale interaktion set ud fra forældrenes oplevelse samt forbedrer forældre-barn tilknytningen (Thompson, McFerran, & Gold, 2014, Thompson & McFerran, 2015). Andre effektstudier omkring forældreinddragelse i behandling af børn med autisme viser ligeledes øget forældre engagement, reduceret stress hos forælderen, øget social interaktion hos barnet, mere passende krav fra forældrene og mindre undvigende adfærd hos barnet (Allgood, 2005; Oldfield, 2006b). Følgende case er baseret på en klinisk tilgang udviklet i Australien, hvor musikterapeuten tager hjem til familien og arbejder med dem i hjemmet. Navne og omstændigheder er fiktive, men vignetten er stærk inspireret af eksisterende case beskrivelser (Thompson & McFerran, 2015).

Case vignette 2. Hjemme hos 4 årige Axel, der havde en Autisme Spektrum Forstyrrelse, kom musikterapeuten en gang om ugen i flere måneder. Axels mor Maria beskrev ham inden musikterapien som ”doven”, fordi han ofte bare sad eller lå på gulvet tilsyneladende fuldstændig inaktiv. Maria beskrev ham som værende i en form for døs, og det var rigtig svært for hende, når Axel ikke åbenlyst svarede på hendes forsøg på at kommunikere

med ham. Somme tider når Axel var helt væk ind i sig selv med et mat udtryk i øjnene, kunne Maria kun sige til ham: ”Hvor blev du af?” Axel viste glimt af interesse i musikinstrumenterne, samlede dem op og vendte dem undersøgende rundt i sine hænder. Musikterapeuten mødte ham der, hvor han var i musikken, og matchede det udtryk og den musik, han var fyldt af, og som kom naturligt til ham. Musikterapeuten stoppede, når han standsede, og matchede hans lyde. Axel kom gradvist med i de musikalske aktiviteter ved at spille på perkussion instrumenter og nænsomt afstemme sin musik med musikterapeutens. Over tid blev Axel mere bevidst omkring den musik, som de tre deltagere skabte. Han begyndte at være mere lydhør overfor musikken og kunne matche enkle ændringer i tempo eller volumen også fra Maria. Maria bemærkede disse ændringer og begyndte at indarbejde musikalske aktiviteter i hjemmet flere gange om ugen. Da Axels sociale bevidsthed ændrede sig, blev det klart for Maria, hvilken effekt de terapeutiske principper i sessionen havde. Hun sagde uopfordret til musikterapeuten ”Du var meget tålmodig. Du gav simpelthen bare ikke op overfor ham, men blev ved med at lytte til ham og forsøgte at få ham til at spille sammen med os.”

Inden for neonatal forskning kan musikterapiens effekt på forældre-barn relationen påvises gennem kontrollerede studier. Flere metaanalyser viser, at effekten af musikterapi, med bl.a. forældretræning i at stimulere spædbarnet med musik, udmønter sig i en mere stabil udvikling af spædbarnet, øget vægt hos barnet og kortere indlæggelsesperioder (Haslbeck, 2012; Standley & Swedberg, 2011; Standley, 2002, 2012). Musikterapi med fokus på at lytte til musik kan styrke forældre-barn tilknytning og forbedre forældre-barn interaktion (Gooding, 2010). Aktiv legende musikterapi kan hjælpe spædbørn med at udvikle deres kommunikative musikalitet og styrke deres selvregulering, samtidig med at forældrene føler sig stærkere, trives bedre og har mere selvtillid i interaktionen med deres spædbørn (Haslbeck, 2013). Barnets spiseadfærd under musikterapi forbedres, idet barnets suttemønster styrkes, hvilket fører til højere kalorieindtag og bedre vægtøgning. Hjertet

og vejrtrækningen påvirkes positivt, og desuden forlænges barnets perioder med stille årvågen bevidsthed, hvilket er essentielt for tilknytning og samspil med forældre. Forældres foretrukne vuggeviser, sunget *live* kan desuden styrke tilknytning og mindske den stress, som forældre forbinder med pleje af det præmature barn (Loewy et al., 2013).

Et andet RCT-studie har undersøgt effekten af musikterapi med 38 småbørn og for tidligt fødte spædbørn (0–2 år) samt deres forældre (Walworth, 2009). Resultaterne viste, at spædbørnenes evne til social leg var signifikant bedre hos de, der deltog i musikterapi. Ydermere var de forældre, der modtog musikterapi mere positivt engagerede og mindre negativt interagerende i legen med deres barn end de forældre, der ikke modtog musikterapi. I følgende case er navne og omstændigheder fiktive, men vignetten er stærk inspireret af eksisterende case beskrivelser (Lowry et al., 2013).

Case Vignette 3. Linda blev født ved kejsersnit kun i 31. uge og med en fødselsvægt på 1620 gram. Hendes vejrtrækning og hjerterytme var ustabile, og hun havde svært ved at sutte og indtage føde selv. På grund af dette havde hun brug for en intensiv behandling i flere uger, og selvom personalet forsøgte at inddrage forældrene i pleje af barnet, blev det på grund af Lindas sårbare tilstand ofte det neonatale personale som varetog al behandling. I starten virkede forældrene rolige og fattede, men snart bemærkede personalet, at det var svært for moderen at knytte sig til sin datter. Derfor blev familien henvist til musikterapi, og i den første behandlingssession sang musikterapeuten en simpel vuggevis ledsaget af en enlig pentatoniske harpe. Moderen lukkede øjnene og sagde bagefter, at hun nød at lytte til musikken, og at hun inderligt ønskede, at hun kunne synge sådan i til sin egen datter. Hun fortalte også om sin usikkerhed i rollen som mor og om skyldfølelsen i forhold til den tidlige fødsel. Hun oplevede sit barn som et fremmed væsen, og det var rigtig hårdt at skulle rumme oven i alle de andre følelser. Den næste dag tog musikterapeuten en anden vuggevis med til sessionen, som hun sang for både mor og barn, mens Linda lå på sin mors bryst. Vuggevisen mindede moderen om en vuggevis fra hendes egen barndom, og hun skrev ordene ned

fra sangen, der blev sunget til hende, da hun var barn. Moderen sang aldrig for sin datter, men hun talte sagte ordene, mens musikterapeuten spillede til på lyren. Andre sange fra moderens barndom talt af moderen og akkompagneret af musikterapeuten blev en fast del af musikterapien, og det var tydeligt, at moderens stemme og tilknytning til Linda blev mere og mere nær. Det var tydeligt, at når der blev sunget til Linda, så forbedredes den fysiske tilstand hos hende med mere stabil hjerterytme og vejrtrækning. Nogle måneder efter Linda blev udskrevet, fortalte moderen, at disse sange stadig var en del af Lindas sengetidsritual, og at musikterapien havde været et fast holdepunkt i en mørk og udfordrende tid.

I et studie af musikterapi med døende børn og deres familier udforskede forældrenes opfattelse af musikterapiens gavnlige effekt (Lindenfelser, Hense & McFerran 2012). De positive oplevelser af samspil i musikterapien var værdsat af familien i den svære tid, og barnet blev stimuleret og fandt trøst i musikterapien set ud fra forældrenes perspektiv. Der er også forskning, som indikerer, at familiebaseret musikterapi har en positiv effekt hos akutte psykiatriske patienter herunder deres motivation og engagement i behandlingen (Silverman, 2014).

Udredning af familie samspil

En af grundstenene i den musikterapeutiske ideologi er, at menneskets eller familiens måde at interagere på i musikken er et spejl eller en analogi til deres kommunikationsform i hverdagen (Malloch & Trevarthen, 2009; Stern 2010; Trollalden, 1997a; Trondalen & Skårderud, 2007). Musikterapi kan derfor anvendes til at vurdere familiens samspil og forældrenes kompetencer. Hvis man for eksempel er en dominerende eller passiv type, vil det også blive tydeligt i musikalske lege og øvelser helt uden, at det er bevidst for familien selv. Fokus er ikke på det verbale indhold, som kan komplicere analysen betydeligt i almene forældrekompetence undersøgelser. Formen og måden indholdet leveres på er i stedet afgørende i den musikterapeutiske udredning. En sådan udredning er særlig relevant

for udsatte familier, idet det kan være svært at få øje på, hvilke psykiske problematikker forældrene har, samt hvilke konsekvenser det specifikt har for forældre-barn samspillet og dermed for barnets udvikling. Analyse af det musikalske samspil kan bl.a. tydeliggøre familiens samspilsmønstre, symptomer på dysfunktion, familiens samarbejdsevne og tur-samspil. Ligeledes kan musikterapeutisk assessment indikere forældrenes evne til at opfylde barnets behov samt deres evne til at kommunikere med barnet (Jacobsen & McKinney, 2014; Oldfield & Flower, 2008). Gennem musikterapeutiske vurderinger af kommunikation og dynamik bliver familiens relationer ofte tydelige for både personalet og for familierne selv bl.a. gennem synliggørelse af faktorer som gensidig øjenkontakt, tydelig delta-gelse, lytning og spejling (Molyneux, 2008).

I en ph.d.-undersøgelse af et observationsbaseret assessment redskab (Assessment of Parent-Child Interaction, APCI) til vurdering af forældre-barn samspil samt forældrekompetencer hos familier med omsorgsvigtede børn (5–12 år), viste Jacobsen (2012), at redskabet havde gode psykometriske egenskaber. Det kvantitative studie bestod af 52 dyader af børn og forældre, hvoraf 18 var indskrevet på en dansk kommunal familieinstitution, og 34 dyader fungerede som et ikke klinisk sammenligningsgrundlag. Alle dyader gennemførte 2 videooptagede assessment sessioner, og forældre udfyldte spørgeskemaer om forældre-stress og forældre-barn relationen. Videoanalysen fokuserede på følgende og ledende tendenser i dyaden, nonverbal kommunikation mellem forælder og barn samt typer af forældrerens respons. Undersøgelsen konkluderede, at APCI er et stabilt og pålideligt redskab, der kan anvendes til at vurdere familiers gensidige afstemthed, deres nonverbale kommunikationsmønstre samt indikere tilknytningen mellem forælder og barn (Jacobsen & McKinney, 2014; Jacobsen & Killén, 2015).

Hvorfor virker musikterapien med familier?

Belastede familier er ofte svære at nå, fordi deres problematikker ofte er sammensatte og komplekse. Æn af de store fordele ved musikterapien er de kreative og legende elementer, der virker yderste motiverende og engagerende for familierne. Når

først barnet bliver opslugt eller henrykt over at spille på musikinstrumenterne, så smitter det af på forældrene, og de kan mødes for en stund i en positiv interaktion på trods af dysfunktionelle eller fastlåste mønstre.

Etablering af rutiner, deltagelse i fællesopmærksomheds aktiviteter og det at inddrage barnets ideer i den terapeutiske leg kan være unikke kernelementer i opbygningen af tillid i musikterapien med familier (Paisali, 2013). Case vignetterne 1, 2 og 3 illustrerer hvordan musikterapien muliggør oplevelser, der faciliterer positive interaktioner for familier. Musikalsk samspil mellem familiemedlemmer rummer og faciliterer social interaktion. Afhængig af behovet i den enkelte familie kan fokus være på optræning af sociale og relationelle kompetencer hos barnet og forældrene i form af eksempelvis tur-samspil og at afstemme sig hensigtsmæssigt efter hinandens udtryk. I musikterapien fungerer terapeuten ofte som rollemodel uden at overtage relationen med barnet, idet musikken muliggør en kommunikationsform med flere samspillende deltagere. Musikterapeuten opmuntrer til positivt forældre-barn samvær ved selv at interagere med både forældre og barn musikalsk, være tydelig i sit udtryk og eksempelvis demonstrere et tydeligt tur-samspil, der fungerer (Jacobsen, 2012; Oldfield & Flower, 2008; Pasiali, 2012, 2013).

Musik er et effektivt medium at bruge til at bringe forældre og barn sammen, fordi musik faciliterer leg og legens kommunikative funktioner. Gennem musikalsk leg kan samspillet opstå naturligt og spontant, og forældrene og barnet har i musikterapien mulighed for at gentage den tidlige samspilsform på en alderssvarende og for begge parter sjov måde, hvor koncentration, tur-samspil, imitation og afstemning kan styrkes (Holck, 2011a). Musikterapien kan støtte udviklingen af gensidighed mellem forældre-barn relationen ved at tilbyde mulighed for at træne forskellige måder at være sammen på, hvilket også ses i case vignette 1, hvor Julie finder nye måder at være forælder på (Pasiali, 2012). Musik er et lettilgængeligt medium for forældrene at bruge, og den gør det muligt for forældre at komme i kontakt med barnet på en ny måde, hvor nye samspilsformer skabes og udforskes gennem musikalske aktiviteter som improvisatoriske øvelser og sanglege (Abad & Williams,

2007; Bull, 2008; Horvat & O'Neill, 2008; Howden, 2008; Oldfield, 2006a; Oldfield, 2006b). Flere undersøgelser beskriver, hvordan forældre finder det trygt at deltage i musikterapi sammen med deres barn, fordi de kan udtrykke sig frit og dele dybere følelser både bevidst og ubevidst uden verbal diskussion gennem de improvisatoriske øvelser og lege, hvilket også ses illustreret i casen med Linda, der har det svært som mor til sit fortidligt fødte barn (Davies, 2008; Hasler, 2008; Howden, 2008; Oldfield, 2006a).

Forældres evne til at afstemme sine udtryk efter barnet er essentiel i forhold til barnets sociale og emotionelle udvikling. Musikterapi kan i situationer, hvor det tidlige samspil mellem mor og spædbarn har slået fejl, hjælpe til at genskabe den vitale nonverbale affektive afstemning gennem et improvisatorisk og legende fokus (Trolldalen, 1997a). Det er således muligt gennem en musikterapeutisk tilgang med fokus på forælder og barn at skabe eller genskabe oplevelsen af delt timing, rytme, puls, melodi og tonehøjde, som alle er naturlige elementer af den tidlige tilknytningsproces, der også ses illustreret i case vignette 2, hvor Maria genetablerer en kontakt til sit barn (Edwards, 2011; Davies, 2008; Drake, 2008; Salkeld, 2008; Trondalen & Skårderud, 2007).

Fælles musikalske handlinger kan bidrage til at styrke forældre-barn samspil, da improvisatorisk samspil og sange skaber en mulighed for gensidig anerkendelse og forståelse af hinandens musikalske udtryk (Trolldalen, 1997a). Anerkendelse består af bekræftelse, lytning, accept, forståelse og tolerance og indebærer et ægte forsøg på at forstå hinanden. Det musikalske samspil har terapeutisk potentiale, fordi det foregår på et nonverbalt niveau, og barnet kan derved anerkendes på et nonverbalt plan, hvilket er vigtigt for barnets følelsesmæssige udvikling og forståelse for sin omverden (Stern, 2000). Individets musikalske udtryk tydeliggør individets kommunikation og intentioner, hvilket faciliterer en god kommunikation mellem forældre og barn. Anerkendende musikalske interaktioner mellem forældre og barn kan ifølge Trolldalen (1997b) forstås som en spejling af det virkelige livs interaktioner og føre til en styrkelse og udvikling af forældre-barn samspil.

Afsluttende sammenfatning

Familier med forskellige typer af problematikker kan bruge musikterapien til at blive bedre til at kommunikere sammen og samtidigt styrke deres relation og tilknytning. Musikalsk samspil mellem familiemedlemmer faciliterer leg og social interaktion og afhængig af behovet, kan fokus være på optræning af sociale kompetencer i form af eksempelvis gensidig tur-samspil. Følelsesmæssigt kan forældre og barn udnytte musikkens nonverbale kontakt til at gentage eller genopbygge den tidlige form for kontakt og kommunikation. I de tidlige samspilsformer ser, anerkender og nonverbalt afstemmer forældre sig efter spædbarnets udtryk og følelsesmæssige tilstand, hvilket kan genoptages senere gennem musikalsk samspil. Musikterapi med familier viser sig på baggrund af evidens-baseret forskning at have en signifikant effekt. Forskningsstudier påviser, at børns evne til social leg samt forældres engagement i barnet forbedres gennem musikterapien. Forældre-barn interaktionen forbedres gennem musikterapien i form af forbedret nonverbal kommunikation, gensidig afstemthed, mindre forældrestress og større evne til at aflæse barnet. En RCT-undersøgelse af familier med børn med autisme viser endvidere, at familien sociale interaktion samt forælder-barn tilknytningen forbedres som følge af musikterapi. Udover behandling kan musikterapi bidrage til den tværfaglige udredning af familiens interaktion og samspilmønstre specielt for udsatte familier i en form, der er motiverende og engagerende for familierne.

Sammendrag

Når kommunikationen går skævt i familier kan et fokus på nonverbal og emotionel kommunikation gennem musikterapi gøre en stor forskel for både forælder og barn. Familier med børn med specielle behov og udsatte familier kan gennem musikalske interaktioner og leg træne deres sociale evner, bryde uhensigtsmæssige mønstre og opbygge en stærkere relation og tilknytning mellem forælder og barn. Artiklen beskriver musikterapiens virkemidler og den positive effekt for familierne. Erfaringerne med at arbejde musikterapeutisk med familier beskrives og har sit fokus på emotionel og nonverbal kommunikation.

Abstract

When communication goes awry in families a focus on nonverbal and emotional communication through music therapy can make a big difference for both parent and child. Families with children with special needs and families at risk can practice their social skills through musical interactions and play. Unhealthy patterns can change and a stronger relationship and bond between parent and child can be built. This article describes music therapy and the positive effect on families. Experience of working in music therapy with families is described and has its focus on emotional and nonverbal communication.

Søgeord: Musikterapi, nonverbal kommunikation, familier, affektiv afstemning.

Keywords: Music therapy, nonverbal communication, families, affect attunement.

Referencer

- Abad, V., & Williams, K. (2007). Early music therapy: Reporting on a 3-year project to address needs with at-risk families. *Music Therapy Perspectives*, 25, 52–58.
- Abad, V., Berthelsen, D., Bradley, J., Nicholson, J.M., & Williams, K. (2008). Impact of music therapy to promote positive parenting and child development. *Journal of Health Psychology*, 13, 226–238.
- Allgood, N.S. (2005). Parents' perceptions of family-based group music therapy for children with autism spectrum disorders. *Music Therapy Perspectives*, 23(2), 92–99.
- Bonde, L. (Ed.) (2014). *Musikterapi – teori – uddannelse – forskning – praksis*. Hans Reitzels Forlag: KBH.
- Bull, R. (2008). Autism and the family: Group music therapy with mothers and children. In A. Oldfield & C. Flower (Eds.), *Music therapy with children and their families* (pp. 71–88). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Carpenter, L.L., Tyrka, A.R., Ross, N.S., Khoury, L., Anderson, G.M., & Price, L.H. (2009). Effect of childhood emotional abuse and age on cortisol responsivity in adulthood. *Biological Psy-*

- chiatry*, 66(1), 69–75.
- Davies, E. (2008). It's a family affair: Music therapy for children and their families at a psychiatric unit. In A. Oldfield & C. Flower (Eds.), *Music therapy with children and their families* (pp.121-140). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Drake, T. (2008). Back to basics: Community-based music therapy for vulnerable young children and their parents. In A. Oldfield & C. Flower (Eds.), *Music therapy with children and their families* (pp. 37–51). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Edwards, J. (2011). *Music Therapy and Parent-infant Bonding*. New York: Oxford University Press.
- Edwards, J. (2012) The use of music therapy to promote attachment between parents and infants. *Arts in Psychotherapy*. Jul 2011, 38(3), 190-195.
- Elzinga, B.M., Molendijk, M.L., Oude Voshaar, R.C., Bus, B.A., Prickaerts, J., Spinhoven, P., & Penninx, B.J. (2011). The impact of childhood abuse and recent stress on serum brain-derived neurotrophic factor and the moderating role of BDNF Val66Met. *Psychopharmacology*, 214, 319-328.
- Gooding, L. (2010). Using music therapy protocols in the treatment of premature infants: An introduction to current practices. *The Arts in Psychotherapy*, 37, 211-214.
- Haslbeck, F.B. (2012). Music Therapy for premature infants and their parents: An integrative review. *Nordic Journal of Music Therapy*, 21(3), 203-226.
- Haslbeck, F.B. (2013) The interactive potential of creative music therapy with premature infants and their parents: a qualitative analysis. *Nordic Journal of Music Therapy*, 23(1), 36-70.
- Hasler, J. (2008). A piece of the puzzle: Music therapy with looked-after teenagers and their carers. In A. Oldfield & C. Flower (Eds.), *Music therapy with children and their families* (pp.159–176). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Holck, U. (2008). Kommunikativ musikalitet. *Kognition & Pædagogik. Tidsskrift om gode Læring*, 18, 70-79.
- Holck, U. (2011a). Det tidlige samspil og musikterapi. *Livsbladet* 05.2011, 11-15.
- Holck, U. (2011b). Forskning i musikterapi – børn med en autisme spektrum forstyrrelse. *Tidsskriftet Dansk Musikterapi* 8(2), 27-35.
- Holck, U. (2013). Forskning i musikterapi – børn med funktionsnedsættelser. *Tidsskriftet Dansk Musikterapi*, 10(1), 2-12.
- Holck, U. (2015). Musikalsk leg med form, tid og dynamik – musikterapi og børn med autisme. *Mellanrummet*, 32, 35-44.
- Horvat, J., & O'Neill, N. (2008). “Who is the therapy for?” Involving a parent or carer in their child’s music therapy. In A. Oldfield & C. Flower (Eds.), *Music therapy with children and their familie* (pp. 89–102). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Howden, S. (2008). Music therapy with traumatized children and their families in mainstream primary schools. In A. Oldfield & C. Flower (Eds.), *Music therapy with children and their families* (pp. 103–120). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Jacobsen, S.L. (2012). *Music therapy assessment and development of parental competences in families with children who have experienced emotional neglect: An investigation of the reliability and validity of the tool, Assessment of Parenting Competencies (APC)*. Ph.d. afhandling, Aalborg Universitet. Link: <http://www.mt-phd.aau.dk/>.
- Jacobsen, S.L., & Killén, K. (2015). Clinical application of music therapy assessment within the field of child protection. *Nordic Journal of Music Therapy*, 24(2), 148-166.
- Jacobsen, S.L., & McKinney, C.H. (2014) A music therapy tool for assessing parent-child interaction in cases of emotional neglect. *Journal of Child and Family Studies*. DOI:10.1007/s10826-014-0019-0.
- Jacobsen, S.L., McKinney, C.H., & Holck, U. (2014). Effects of a dyadic music therapy intervention on parent-child interaction, parent stress, and parent-child relationship in families with emotionally neglected children: A randomized controlled trial. *Journal of Music Therapy* 51(4), 310-332.
- Killén Heap, K. (1988). *Omsorgssvikt og barnemishandling: En kasusstudie og etterundersøgelse av barn i omsorgssviktsituasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Killén, K. (2010). *Omsorgssvigt I. Det teoretiske grundlag*. Copenhagen: Hans Reitzels Forlag.
- Knapp, M., & Hall, J. (2009). *Nonverbal communication in human interaction* (International ed.). Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning.

- Larsen, A.R. (2011). *Musikterapeutisk Vejledning. Ikke udgivet kandidatspeciale*. Aalborg Universitet, DK.
- Lindenfelser, K., Hense, C., & McFerran, K. (2012). Music therapy in pediatric palliative care: family-fentered care to enhance quality of life. *American Journal of Hospice & Palliative Medicine*, 29(3), 219-226.
- Loewy, J., Stewart, K., Dassler, A., Telsev, A., & Homel, P. (2013) The effects of music therapy on vital signs, feeding, and sleep in premature infants, *Pediatrics*, 131(5), 902-918.
- Mahoney, G., Kim, J. M., & Lin, C. (2007) Pivotal Behavior Model of Developmental Learning. *Infants & Young Children*, 20(4), 311-325.
- Malloch, S., & Trevarthen, C. (Eds.). (2009). *Communicative musicality*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Mandal, M.K., & Ambady, N. (2004). Laterality of facial expressions of emotion: Universal and culture-specific influences. *Behavioural Neurology*, 15(1-2), 23-34.
- Molyneux, C. (2008). Music therapy as part of a multidisciplinary family assessment process. In K. Twyford & T. Watson (Eds.), *Integrated team working* (pp. 42-47). London: Jessica Kingsley Publisher.
- Nicholson, J., Berthelsen, D., Williams, K., & Abad, V. (2010). National study of an early parenting intervention: Implementation differences on parent and child outcomes. *Prevention Science*, 11(4), 360-370.
- Oldfield, A. (2006a). *Interactive music therapy in child and family psychiatry. Clinical practice, research and teaching*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Oldfield, A. (2006b). *Interactive music therapy: A positive approach*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Oldfield, A., & Flower C. (2008). *Music therapy with children and their families*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Pasiali, V. (2012). Supporting parent-child interactions: Music therapy as an intervention for promoting mutually responsive orientation. *Journal of Music Therapy*, 49(3), 303-334.
- Pasiali, V. (2013), A clinical case study of family-based music therapy, *Journal of Creativity in Mental Health*, 8(3), 249-264.
- Salkeld, C. (2008). Music therapy after adoption. In A. Oldfield & C. Flower (Eds.), *Music therapy with children and their families*, 141-158. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Schore, J., & Schore, A. (2008). Modern attachment theory: The central role of affect regulation in development and treatment. *Clinical Social Work Journal*, 36(9), 9-20.
- Silverman, M.J., (2014). Effects of family-based educational music therapy on acute care psychiatric patients and their family members: An exploratory mixed-methods study. *Nordic Journal of Music Therapy*, 23(2), 99-122.
- Standley (2002). A meta-analysis of the efficacy of music therapy for premature infants. *Journal of Pediatric Nursing*, 17 (2), 107-113.
- Standley, J., & Swedberg, O. (2011). NICU music therapy: Post hoc analysis of an early intervention clinical program. *Arts in Psychotherapy*, 38(1), 36-40.
- Standley, J. (2012). Music therapy research in the NICU: An updated meta-analysis. *Neonatal Network* 5, 311-316.
- Stern, D.N. (2000, 2nd ed.). *The Interpersonal World of the Infant*. New York: Basic Books.
- Stern, D.N. (2010a). The issue of vitality. *Nordic Journal of Music Therapy*, 19(2), 88-102.
- Stern, D.N. (2010b). *Forms of vitality*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Thomson, G., & McFerran, K. (2015). We've got a special connection? Qualitative analysis of descriptions of change in the parent-child relationship by mothers of young children with autism spectrum disorder. *Nordic Journal of Music Therapy*, 24(1), 3-26.
- Thompson, G. McFerran, K., & Gold, C. (2014). Family-centered music therapy to promote social engagement in young children with severe autism spectrum disorder: A randomized controlled study. *Child: Care, Health and Development*, 40(6), 840-852.
- Trollaldalen, G. (1997a). Music therapy and interplay: A music therapy project with mothers and children elucidated through the concept of "Appreciative Recognition." *Nordic Journal of Music Therapy*, 6(1), 14-27.
- Trollaldalen, G. (1997b). *Musikterapi og samspil. Et musikterapiprojekt for mor og barn. Hovedopgave i musikk*. Oslo Universitet: Institutt for Musikk og Teater, avdeling for Musikkvitenskap.

- Trondalen, G., & Skårderud, F. (2007). Playing with affects: And the importance of "affect attunement." *Nordic Journal of Music Therapy*, 16, 100-111.
- Walworth, D.D. (2009). Effects of developmental music groups for parents and premature or typical infants under two years on parental responsiveness and infant social development. *Journal of Music Therapy*, 46(1) 32-52.
- Wigram, T. (2004). *Improvisation*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Williams, K.E, Berthelsen, D., Nicholson, J.M., Walker, S., & Abad, V. (2012). The effectiveness of a short-term group music therapy intervention for parents who have a child with a disability. *Journal of Music Therapy*, 49(1), 23-44.
- Young, R., Lennie, S., & Minnis, H. (2011). Children's perception of parental emotional neglect and control and psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52, 889-897.

Stine Lindahl Jacobsen, Ph.D, lektor og studieleder af MA Program for Musikterapi, Aalborg Universitet. Assessment of Parent-Child Interaction (APCI) udvikler og træner samt medlem af bestyrelsen i Dansk Musikterapeutforening. Jacobsens kliniske område er udsatte børn og familier, og hendes forskningsinteresse omfatter også musikterapi assessment.

slj@hum.aau.dk